

Ortaokul Öğretmenlerine Göre 8. Sınıf Öğrencilerin Liseye Geçiş Sınavıyla İlgili Yaşadıkları Sorunlar ve Bu Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri*

Adem BAYAR¹ Mustafa GÜRLEK²

¹Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, adem.bayar@amasya.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-8693-9523

²(Sorumlu yazar) Okul Müdürü, Milli Eğitim Bakanlığı, afatsumkelrug@outlook.com, ORCID ID:0000-0002- 0018-7915

Makale Bilgisi	ÖZET
Geliş Tarihi: 22.08.2022	<p>Bu araştırmanın amacı, 8. sınıf öğrencilerin liseye geçiş kapsamındaki merkezi sınavla ilgili yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara ilişkin olası çözüm yollarını ortaya koymaktır. Çalışma nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseniyle hazırlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Amasya ilindeki devlet okullarında görev yapan, amaçlı örnek yöntemiyle belirlenen 12 ortaokul öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmacılar, veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formunu kullanmışlardır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Katılımcılar liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavı; nitelikli okullara öğrenci seçme, aynı özellikleri taşıma, meslek seçiminde büyük önem taşıma, öğrencileri seçmeye dayalı yerleştirme ve öğrencilerin belirli okullara ve programlara yerleşmesini sağlama şeklinde sıralamışlardır. Ayrıca katılımcılar, ortaokul son sınıf öğrencilerin liseye geçiş sınavıyla ilgili yaşadıkları sorunları; öğrencilerin akademik yeterlilikle sınırlanması, başarılı öğrencilerin merkeze alınması, öğrenci üzerinde baskı oluşturmaması, sınav sisteminin sık sık değişmesi, sınırlı sayıdaki öğrencilerin nitelikli okullara yerleştirilmesi, sınav sürecinin iyi yönetilememesi ve bazı derslerde zor sorular sorulması şeklinde belirtmişlerdir. Katılımcılar, liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavla ilgili yaşanan sorunların üstesinden gelinmesi için sınavın tüm öğrencileri kapsamaması, sürecin daha belirgin hale getirilmesi, öğrencilerin kendilerini rahat hissetmelerinin sağlanması, öğrenciye destek olunması, fırsat eşitsizliğinin giderilmesi, öğrencilerin gelişimlerini sınırlamaması ve iyi planlama yapılması gibi birtakım önerilerde bulunmuşlardır.</p>
Kabul Tarihi: 19.10.2022	
© UEAD 2022 Tüm hakları saklıdır.	

Anahtar Sözcükler: Ortaokul öğretmenleri, liselere geçiş sınavı, sınav sorunları, çözüm.

The Problems That 8th Grade Students' Have Regarding to High School Entrance Exam and The Solution Advisories Related to These Problems According to Middle School Teachers

Article Information	ABSTRACT
Received: 22 August 2022	<p>The purpose of this research is to reveal the problems experienced by 8th grade students regarding the central exam within the scope of transition to high school and possible solutions to these problems. The study was prepared in the phenomenology pattern, one of the qualitative research designs. The study group of the research consists of 12 middle school teachers working in public schools in Amasya in the 2021-2022 academic year, determined by the purposeful sample method. The researchers used a semi-structured interview form to collect data. Descriptive analysis technique was used to analyze the data. Participants take the central exam within the scope of transition to high schools; They listed them as choosing students to qualified schools, carrying the same characteristics, having great importance in choosing a profession, placing students based on selection, and ensuring that students are placed in certain schools and programs. In addition, the participants discussed the problems of middle school senior students about the high school entrance exam; They stated that students are limited by academic competence, successful students are put in the center, pressure on students, the examination system changes frequently, a limited number of students are placed in qualified schools, the examination process is not well managed and difficult questions are asked in some courses. The participants made some suggestions such as covering all students, making the process more specific, making the students feel comfortable, supporting the students, eliminating the inequality of opportunity, not limiting the development of the students, and making good planning in order to overcome the problems related to the central exam within the scope of transition to high schools.</p>
Accepted: 19 October 2022	
© UEAD 2022 All rights reserved.	

* Bu araştırma, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulunun 09/08/2022 tarihli 83906 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Keywords: Middle school teachers, high school entrance exam, exam problems, solution.

DOI: 10.32960/uead.1165193

Makale Türü (Article Type): *Araştırma Makalesi*

Kaynakça Gösterimi: Bayar, A., & Gürlek, M. (2022). Ortaokul öğretmenlerine göre 8. sınıf öğrencilerin liseye geçiş sınavıyla ilgili yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 6(2), 215-229.

Citation Information: Bayar, A., & Gürlek, M. (2022). The problems that 8th grade students' have regarding to high school entrance exam and the solution advisories related to these problems according to middle school teachers. *National Journal of Education Academy*, 6(2), 215-229.

1. GİRİŞ

Türkiye’de ortaokullardan mezun olan öğrencilerin liselere yerleştirilmesiyle ilgili süreçte puanla yerleşilen nitelikli liselere öğrenci seçimini yapabilmek için, sadece ortaokul son sınıf öğrencilere Liselere Geçiş Sistemi (LGS) adı verilen merkezi sınav uygulanmaktadır. Bu merkezi sınavlar; öğrenciler, veliler, öğretmenler ve eğitim uygulamalarında genellikle olumsuz etkilere sahip olup etkileri toplumun büyük kesimini ilgilendirdiğinden önemlidir. Toplumda iyi bir ortaokulun, iyi bir lise kazandırması; iyi bir lisenin, iyi bir üniversite kazandırmasıyla ilgili yaygın bir anlayışın var olması merkezi sınavı çok daha önemli hale gelmiştir. Sarier’e (2010) göre, öğrencilere kaliteli eğitim öğretim olanağı sunan ve fiziki imkânları yeterli düzeyde olan iyi bir liseye gitmek, iyi bir üniversiteyi kazanmanın habercisi niteliğindedir.

Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, sınavla öğrenci yerleştirilen ortaöğretim kurumlarına öğrenci seçmek için uygulanmaktadır. Temel amaç, öğretim programlarındaki hedeflerin öğrencilere ne kadarının kazandırıldığını belirlemek ve bu doğrultuda öğrencinin bir üst kuruma yerleşmesini sağlamaktır (MEB, 2018a). Bu amaç doğrultusunda ortaokuldan liselere geçişle ilgili zaman içerisinde değişik sınav sistemi uygulamaları yapılmıştır. Türkiye’de liselere öğrenci yerleştirmek amacıyla 1998-2018 yılları arasındaki süreçte farklılıkları olan beş sınav sistemi uygulanmıştır. Bunlar; 1999-2003 yıllarında Liselere Giriş Sınavı (LGS), 2004-2006 yıllarında Ortaöğretim Kurumları Seçme ve Yerleştirme Sınavı (OKS), 2007-2013 yıllarında 6, 7 ve 8. Sınıflar için yapılan Seviye Belirleme Sınavı (SBS), 2014-2017 yıllarında Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş (TEOG) ve en son olarak da 2018 yılında liselere öğrenci seçme sınav sisteminde değişiklik yapılarak yalnızca 8. sınıfta uygulanmaya başlanan ve Liselere Geçiş Sistemi (LGS) adı verilen merkezi yerleştirme sınav sistemi ile liselere öğrenci alınacağı Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ilan edilmiştir (Özdaş, 2019).

Ortaokul son sınıf öğrenciler, liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili farklı sorunlar yaşamaktadır. Turan (2014) merkezi sınavın öğrencilerin sosyal faaliyetleri gerçekleştirmesini sınırlandırdığını belirtmektedir. Yılmaz (2017) ise merkezi sınavın okul kültürüne yansımalarının değerlendirilmesi konulu araştırmasında öğrencilerin sınavın hazırlık sürecinde sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılmakta zaman kaynaklı sorunlar yaşadığı, bu durumun ise akademik performansı düşük olan fakat sosyal ya da sportif yeteneklere sahip öğrencilerin keşfedilmelerine engel teşkil edebileceği; sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerden uzak kalmanın liselere geçiş sınavına hazırlık yapan öğrencilerin ruh sağlıklarını ve okula olan bağlılıklarını da olumsuz etkileyebileceği sonucuna varmıştır. Demir vd. (2019), sınav sistemlerindeki rasyonel olmayan ani değişikliklerin öğrencilerde bir kaygı oluşturabileceğini ve bu tür değişikliklerde dikkatli davranılıp ilerleyen süreçte değişiklik sonucunda öğrencilerde oluşabilecek kaygılar düşünülerek değişikliğe gidilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Yukarıdaki tartışmalar sonucunda liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili birçok sorunun olduğu ve bu sorunların çözümünün

öğrenciler, aileleri ve eğitimciler için önemli olduğu görülmektedir. Bu nedenle liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili karşılaşılan sorunların çözümünün, eğitimin niteliğinin artmasına ve öğrencilerin birçok yönden gelişimine katkı sunacağı için böyle bir çalışma yapma gereği duyulmuştur.

Bu araştırma kapsamında sırasıyla merkezi sınav, liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, ortaokul son sınıf öğrencilerin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavla ilgili yaşadıkları sorunlar, ortaokul son sınıf öğrencilerin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavla ilgili yaşadıkları sorunların olası çözüm yolları ve araştırmanın amacı alt başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. Merkezi Sınav

Merkezi sınavlar; öğrencilerin liselere, üniversitelere yerleşmelerinin yanında meslek seçimlerinde de öneme sahip olduğu inancının taşıdığı bir sınavdır. Türkiye’de ilgili olan olmayan toplumun geniş bir kesiminde tartışmanın odağı durumunda bulunan LGS, YGS, LYS gibi sınavlar, öğrencilerin sıralanmasını kazanılan puanlara göre belirtmek için kullanılan sınavlardır. Bu türdeki sınavlarda gaye, öğrencileri ortaya koydukları başarı durumlarına göre sıralayıp onları belirli okullara ya da programlara yerleştirmektir. Türkiye’de ulusal düzeyde yapılan bu sınavların yaklaşık olarak hepsinin sonuçları, katılanların düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (Büyüköztürk, 2016).

Baykal’a (2014) göre ulusal düzeyde yürütülen LGS, YGS ve LYS gibi sınavlar bir ihtiyaç neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacın temelinde ortaöğretimde ve yükseköğretimde faaliyet gösteren eğitim kurumları arasında oluşan nitelik yönünden farklılıkların artması sonucunda, ailelerin çocuklarının daha iyi eğitim alması yönündeki istekleri etkili olmuştur. Bu kapsamda okula olan talebin okul için belirlenen sayıdan fazla olması sonucunda, öğrencilerin başarılarının belirlenen kriterlerine göre sıralanıp ona göre okullara yerleştirilmeleri mantıklı bir yöntemdir. Bunun yanında bu durum vicdanî olarak da görülebilir. Kahveci (2009), öğrencilerin katılacakları merkezi sınavlarda iyi neticeler alarak yukarı sıralarda yer alma isteğinin onları değişik uygulamalar yapmaya yönlendirdiğini ifade etmektedir. Bu uygulamaların ise ek kaynaklardan yararlanma, düzenlenen özel kurslara katılma, öğretmenlerden özel ders alma gibi farklı şekillerde olabildiğini; bu durum da ailelerin bütçelerine ekstra yük getirerek onların bütçelerinin bir kısmını, çocuklarının merkezi sınav dolayısıyla yaptıkları hazırlıklara harcadığını belirtmektedir. Tüm bu açıklamalar merkezi sınavın eğitim kurumları, öğrenciler ve aileleri üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

1.2. Liselere Geçiş Kapsamındaki Merkezi Sınav

Liselere geçiş sınavı, öğrencilerin öğrencilik hayatlarında karşılaştıkları ilk ciddi ve önemli sınavdır. 2018’de ilk defa uygulanan Liselere geçiş sistemi (LGS), daha önceki yıllarda gerçekleştirilen liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavlara göre farklılık göstermektedir. 1998’den 2004’e kadar uygulanan LGS, 2004’ten 2007’ye kadar uygulanan OKS, 2007’den 2013’e kadar uygulanan SBS ve 2014’ten 2017’ye kadar uygulanan TEOG sınavında sınava katılan tüm öğrencilerin ortaöğretim kurumlarına yerleştirilme işlemi merkezi sınavdan aldıkları puanlara göre yapılırken yeni uygulamaya konulan LGS ile ise hem merkezi yerleştirme yapılacağı hem de yerel yerleştirmenin olacağı belirtilmiştir (Kalsen & Öztekin, 2021).

Türkiye’de yukarıda ifade edildiği gibi liselere geçiş için değişik sistemler uygulanmıştır. Bu sistemlerin tamamında da kademeler arası geçişle ilgili seçmeye dayalı olarak bir yerleştirme yapılmıştır. Seçme işleminde ise çoktan seçmeli bir sınav uygulaması yapılmıştır. Nihayetinde bu sınavlara verilen ad ve sınav sayıları sürekli değişmekle birlikte sınavlarda benzer uygulamalar devam etmiş ve bu sınavları da

çoktan seçmeli sorular oluşturmuştur (Atılğan, 2018). Coşkun ve diğerlerine (2020) göre LGS kapsamında gerçekleştirilen eğitim-öğretim yılının sonundaki merkezi sınava katılıma zorunluluğu bulunmamaktadır. LGS'ye ortaokuldan mezun olma durumundaki öğrenciler başvurarak, sınava katılım hakkı elde edebilmektedirler. Sekizinci sınıfın öğretim programları temel alınarak hazırlanan liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, sabah bir oturum ve öğlen bir oturum olmak üzere toplamda iki oturum şeklinde gerçekleştirilmektedir. Soru dağılımı sabah uygulanan birinci oturumunda sözel bölümde toplam 50, öğlen uygulanan ikinci oturumunda sayısal bölümde toplam 40 olmak üzere bu sınavda toplamda 90 soru yer almaktadır. Sözel bölümde Türkçe dersinden 20 soru, din kültürü ve ahlâk bilgisi dersinden 10 soru, T.C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinden 10 soru ve yabancı dil dersinden 10 soru bulunan alt testler yer almaktadır. Sayısal bölümde ise matematik dersinden 20 soru ve fen bilimleri dersinden 20 soru bulunan alt testler yer almaktadır. Liselere geçiş kapsamında yapılan merkezi sınavın ardından öğrencilerin aldıkları puanların hesabı merkezi sınav puanı şeklinde tek puan türünde yapılmaktadır.

Gün & Kaya (2018), liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavda başarı gösteren öğrenciler nitelikli okul tanımındaki okullara yerleşirken, nitelikli okula yerleşmeye puanı yetmeyen veya sınava katılmayan öğrencilerin ise alternatif şekilde yapılan uygulamalarla farklı okullara kaydolduklarını belirtmektedirler. Ortaokullardan mezun olan öğrencilerin yalnızca %10'u nitelikli olarak tanımlanan okullara yerleşebilirken, bunların %90'ı da adrese dayalı kayıt sisteminin gerektirdiği şekilde evlerine en yakın olan tercih ettiği beş okuldan birisine yerleştirilmektedir. Tercih ettiği herhangi bir liseye yerleşemeyen öğrencilerin ise açık öğretim liselerine yönlendirilmesi yapılmaktadır.

LGS ile okulların nitelik yönünden karşılaştırılarak sınıflandırılması, nitelikli okul şeklinde sınıflandırılan okullara çok az sayıdaki öğrencinin yerleşmesi ve bu az sayıdaki öğrenci grubunun içinde yer alabilmek için öğrencilerin birbiriyle kıyasıya yarışması ile birlikte eğitim sisteminde bazı sorunlar ortaya çıkmıştır (Demir & Yılmaz, 2019). Öğrenciler LGS'de çok soru çıkan derslerle daha fazla ilgilenirken sınavda az soru çıkan veya hiç soru çıkmayan derslerle daha az ilgilenmektedirler. Bununla aynı doğrultuda sınavda çıkan derslerdeki soru katsayılarında görülen farklılıklar neticesinde öğrencilerin katsayısı yüksek derslere olan motivasyonlarının ve başarılarının katsayısı düşük derslerden veya sınavda çıkmayan derslerden daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Aydın & Yazıcı, 2022). Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavlarda sürekli bir değişim olup farklı sistemlerin uygulandığı görülmektedir.

1.3. Sekizinci Sınıf Öğrencilerin Liselere Geçiş Kapsamındaki Merkezi Sınavla ilgili Yaşadıkları Sorunlar

Öğrencilerin gelecekleleriyle ilgili yeterli bilincin oluşmadığı bir süreçte geleceklere önemli etki edecek ve tekrarı olmayan böyle bir sınava hazırlanmaları onlar üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Liselere geçişte ve yerleştirmede uygulanacak olan LGS sınavının hem öğrencilerin hem velilerin hem de öğretmenlerin üzerinde ciddi bir kaygı yarattığı söylenebilir (Kalsen & Öztekin, 2021). LGS sınavı, öğrencilerin ruhsal durumlarını ve davranış biçimlerini etkileyerek aralarındaki ilişkilere olumsuz yönde yansımaktadır. Bunun yanı sıra öğrencilerin okulda gerçekleştirilen sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katılımını azaltarak okula olan devamsızlıklarını arttırmaktadır (Yılmaz, 2017).

Özdaş'a (2019) göre ise LGS ile bir kısım öğrenciler, psikolojik açıdan olumsuz etkilenip strese girmekte ve umutsuzluğa kapılmaktadır. Bu sıkıntıların en önemli gerekçesi sınav puanıyla sınırlı sayıdaki öğrencilerin okullara yerleştirilmesi olabilir. Çünkü sınav puanıyla okullara yerleşen öğrencilerin oranı

sınava giren toplam öğrenci sayısının %10'u kadardır. Geri kalan öğrenciler ise bulunduğu adrese en yakın olan tercih ettiği okulların birine yerleşecektir. Sınav puanına göre öğrenci alan okullara olan isteğin fazla olması, öğrenciler arasındaki rekabeti, onlar üzerindeki stres, kaygı ve umutsuzluğu yükselterek onların sosyalleşmesini de olumsuz etkilemektedir. Bu sınavla birlikte öğrencilerin kişilik özellikleri, ilgi ve yetenekleri büyük ölçüde es geçilmiştir. Puan yüksekliğine bağlı olarak tercih yapma şeklindeki yönelim, okulun rehberlik hizmetlerini öğrencilerin kişilik özelliklerinden ziyade, hangi okullara hangi puanlar alınarak girilir konusunda rehberlik etmeye yöneltip okuldaki rehberlik hizmetlerinin gelişiminin ve işlevinin önünde önemli bir engel oluşturmıştır (Atılğan, 2018).

Çakıoğlu (2019) LGS'nin, fırsat eşitliği bakımından incelendiğinde köyde yaşamını sürdüren öğrencilerin merkezde yaşamını sürdüren öğrencilere kıyasla birçok dezavantaja sahip olduğunu ifade etmiştir. Özellikle temel gereksinimleri karşılama konusunda yaşadıkları sıkıntılardan dolayı köyde bulunan öğrencilerin merkezde bulunan öğrencilerden geride olduğu neticesine ulaşıldığını belirtmiştir. Kalsen & Öztekin'e (2021) göre kamuoyunda LGS ile ilgili yapılan tartışmaların başında eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldıran okul donanımları, bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyi, ülke düzeyindeki öğretmen dağılımının dengeli olmaması, ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerindeki farklılıklar gibi unsurlar, başlıca tartışma konularını oluşturmaktadır. Özellikle bölgeler arasındaki eşitsizliğim LGS ile daha da derinleşmeye, nitelikli ve niteliksiz okul şeklindeki sınıflandırılmaların da öğrenciler arasında ayrılıklar yaşanmasına yol açabileceği ileri sürülmektedir. Gelir durumundaki yoksunluktan dolayı dezavantajlı durumda olan kesimler ile eğitime daha elverişli koşullarda erişim sağlama olanağına sahip kesimlerin öğrencilerinin aynı sınava girip bu sınavdaki başarısına göre okullara yerleştirilmeleri öğrenci, öğretmen ve velilerin endişe duymalarına yol açmaktadır.

Türkiye'de ortaokul son sınıfta uygulanan LGS, yalnızca sınavlara giren çok sayıda öğrenci açısından değil, bununla birlikte öğretmenler, öğrenciler ve okuldaki yöneticiler açısından da neticeleri önemli olduğundan yüksek risk taşıyan sınavlar olarak bilinirler (Karabatak, 2019). TEOG sınavında akademik yönden başarı düzeyi düşük öğrenciler çalışarak başarıyı yakalayabilecekken, LGS sınavı ile birlikte soruların ayırt etme düzeylerinin yükselmesi sonucunda akademik yönden düşük başarıya sahip öğrencilerin çalışarak başarılı olma yönündeki düşünceleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Aydın & Yazıcı, 2022).

1.4. Sekizinci Sınıf Öğrencilerin Liselere Geçiş Kapsamındaki Merkezi Sınavla İlgili Yaşadıkları Sorunlar ve Sorunlara İlişkin Olası Çözüm Yolları

İlgili literatüre bakıldığında Liselere geçiş sınavı ile ilgili sorunların çözümü için birtakım öneriler geliştirilmiştir. Çocuklarımızın bilişsel davranışlarını sınavın sıralama amaçlı sınavlar var oldukça, öğrencilerin ve ailelerin eğitime ilişkin tek amacı her türlü yöntemi kullanarak bu sınavlarda başarıya ulaşmak olacaktır. Oysa eğitimin öncelikli amacı, hayatta başarılı olan sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Aynı zamanda onlara iyi ahlâkî özellikler kazandırmak ve bu özelliklerini geliştirmektir. Ortaokul öğrencilerinin çocukluklarını yaşayabilecekleri yaşta sınav stresi, kaygısı, korkusuna maruz kalmadan ve bütün zamanını test kitaplarıyla değil, ilgilerine yönelik etkinliklere zaman ayırarak geçirebilecekleri bir sınav sistemine gereksinim duyulduğu düşünülmektedir (Ulusoy, 2020). Öğrencilerin akademik yöndeki başarısına, ilgilerine ve becerilerine göre programlara yerleşmeleri için alt sınıflardan başlayarak sistemli bir şekilde gerçekleştirilecek rehberlik ve danışmanlık hizmetleri yoluyla üst kademede bulunan okullara yönlendirilmesi yapılmalıdır. Bu anlamda, ortaokullarda bulunan rehberlik ve danışma servisleri;

öğrencilerini tanıma, okullara gerekli yönlendirmeyi yapma, onları liselere yerleştirme ve durumlarını izleme gibi faaliyetleri yaparak onların kariyer danışmanlığında daha etkin görev alması için gerekli olan her türlü zemin hazırlanabilir. Etkili bir şekilde yapılacak rehberlik hizmetleri ve yönlendirme ile birlikte öğrenciler, öğretmenler ve öğrenci velileri üzerindeki baskı da azalacaktır (Yavuz, 2017).

Özdemir vd. (2020) sınavla öğrenci yerleştirilen okul sayısında yetersizlik olduğunu, bir yerleşim bölgesinde öğrencinin sınavla yerleştiği okul sayısının o bölgede yer alan belli bir akademik başarıya sahip olan bütün öğrencilerin yerleşebileceği şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Ayrıca, yerel yerleştirme uygulamasıyla ailelerin okullara olan yakınlığının avantajını etkili olarak kullanabilmesi için okul-aile arasındaki iş birliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Bununla birlikte liselere geçiş sınavı üzerinden okulların nitelikli ve niteliksiz olarak sınıflandırılmasının özellikle dezavantajlı olarak adlandırılan kesimlerde bulunan öğrencileri olumsuz etkileyeceği söylenebilir. Bu olumsuz durumları ortadan kaldırmak için dezavantajlı öğrencilere devletin eğitim yatırımı yapıp onları destekleyerek sorunlarını ortadan kaldırılması gerekmektedir (Kalsen & Öztekin, 2021).

Bunların yanı sıra sınav sisteminde değişiklik yapılmaya karar verildiğinde öğrencilerin, velilerin, öğretmenlerin ve bu sistemden etkilenen eğitimin öteki paydaşların konuyla ilgili görüşleri katılımcı bir metotla alınarak bu tür değişikliklerden azami yarar sağlamak amacıyla sınav sistemleri yeterince tartışılmalı, öğrencileri motivasyon ve psikoloji bakımından olumsuz yönde etkileyecek sürpriz ve ani olan değişikliklerden yeterince uzak durulmalıdır (Özdaş, 2019). Yukardaki çalışmalarda da görüldüğü gibi liselere geçiş sınavının öğrencilerin üzerinde birçok olumsuz etkisi vardır. Her ne kadar literatürde konu ile ilgili yapılmış birçok çalışma bulunsada, var olan durumu ortaokul öğretmenlerinin bakış açısıyla ortaya koyması bakımından bu çalışmanın yapılması önem arz etmektedir.

1.5. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı sekizinci sınıf öğrencilerin liselere geçiş sınavı ile ilgili yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara ilişkin olası çözüm yollarını ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularının cevapları bulunmaya çalışılmıştır.

1. Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavın tanımı nedir?
2. Sekizinci sınıf öğrencilerin liseye geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunlar nelerdir?
3. Sekizinci sınıf öğrencilerin liseye geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara ilişkin olası çözüm yolları nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu başlık altında; araştırma yöntemi, araştırma deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Yöntemi ve Deseni

Ortaokul öğretmenleri gözüyle sınıf öğrencilerin liselere geçiş sınavı ile ilgili yaşadıkları sorunları ve bu sorunlara ilişkin olası çözüm yollarını ortaya koymak için yapılan bu araştırma, nitel araştırma yöntemi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Baş & Akturan (2017) nitel çalışmayı, keşif odaklı bir yöntem

olan derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek farklı duygu, düşünce ve bakış açılarının yansımalarını değerlendirmenin en etkin yolu olarak belirtmektedirler.

Bu düşüncelere bağlı olarak ilgili çalışma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda olgubilim deseni kullanılarak düzenlenmiştir. Yıldırım & Şimsek (2011)'e göre olgubilim yöntemi hayatımızda çok sık karşılaştığımız ancak hakkında detaylı bilgi sahibi olmadığımız olguların ayrıntılı olarak ele alınmasını sağlayan bir nitel çalışma çeşididir. Bu bağlamda olgubilim, yabancı olunmayan ancak anlamı da tam olarak bilinmeyen olguları derinlemesine inceleme imkânı tanıdığından bilgi sahibi olmadığımız olguları incelemeyi amaç edinen çalışmalar için ideal olan bir yöntemdir. Olgubilim araştırmalarında veri toplanacak bireyler araştırmanın konusu ile ilgili olay ve olguyu birebir deneyim edinen ve bunları betimleyebilecek yeterliliğe sahip olan bireyler arasından seçilmelidir (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2011). Bu çalışmada da, belirlenen amacı gerçekleştirmek için çalışma grubu ve konusu bakımından ideal olduğu düşünüldüğünden olgubilim deseninin kullanılması gerekli görülmektedir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en verimli biçimde kullanılması için bilgi yönünden zengin durumlar seçilebilmektedir. Bu örnekleme yöntemi, ilgilenilen konu hakkında bilgi ve deneyim bakımından donanımlı olan birey ya da grupların tanımlanması ve seçilmesini içermektedir (Yağar & Dökme, 2018).

Amaçlı örneklem yönteminin sınırları içerisinde yer alan benzeşik (homojen grup) örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiş olan çalışma grubunu, toplumdaki özellikleri bakımından birbirine benzeyen bireylerin yer aldığı 12 kişi oluşturmaktadır. Benzeşik örneklem yönteminde, küçük ve homojen bir örneklem ele alınarak belli alt grupları ayrıntı bir şekilde incelemek ve araştırmak amaçlanmaktadır (Christensen vd., 2015).

Çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Amasya ilindeki devlet okullarında ortaokul öğretmeni olarak görev yapan 12 öğretmen oluşturmaktadır. Bu olguyu araştırırken olgunun ayrıntılı olarak açıklanabilmesi için konuyla yakından ilgili olup ortak bir amaç etrafında çalışan ortaokul öğretmenlerinin bilgileri birleşerek deneyimlerinin birbirini tamamlayacağı düşünüldüğünden bu çalışma grubuna yer verilmektedir. Öğretmenlerden alınan cevaplar olguyu detaylı olarak ortaya koyduğundan ve veri doyumuna ulaşıldığından araştırmanın çalışma grubu 12 kişi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmaya katılan ortaokul öğretmenlerin kendilerini rahat hissedip düşüncelerini açıkça söyleyebilmeleri için kimlik bilgileri gizli tutulmuş ve branş öğretmeni olan katılımcılar B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, B11 ve B12 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. *Araştırmaya Katılan Öğretmenlere Ait Demografik Özellikler*

	Eğitim Düzeyi	Cinsiyet	Mesleki Kıdem	Branş
Katılımcı 1	Lisans	Bayan	1-5 Yıl	Matematik Öğretmeni
Katılımcı 2	Lisans	Erkek	6-10 Yıl	Matematik Öğretmeni
Katılımcı 3	Lisans	Bayan	6-10 Yıl	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni
Katılımcı 4	Lisans	Bayan	6-10 Yıl	Fen Bilimleri Öğretmeni
Katılımcı 5	Lisans	Bayan	6-10 Yıl	Fen Bilimleri Öğretmeni
Katılımcı 6	Doktora	Erkek	6-10Yıl	İngilizce Öğretmeni
Katılımcı 7	Lisans	Bayan	6-10Yıl	Rehber Öğretmen
Katılımcı 8	Lisans	Erkek	11-15Yıl	Türkçe Öğretmeni

Katılımcı 9	Lisans	Bayan	11-15Yıl	Sosyal Bilgiler Öğretmeni
Katılımcı10	Lisans	Erkek	16-20Yıl	Türkçe Öğretmeni
Katılımcı11	Lisans	Erkek	21-25Yıl	İngilizce Öğretmeni
Katılımcı12	Lisans	Erkek	21-25Yıl	Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Tablo 1’de belirtilen veriler incelendiği zaman araştırmaya katılan branş öğretmenlerinin %50’sinin erkek, %50’sinin bayan olduğu görülmektedir. Mesleki kıdem açısından bakıldığında katılımcıların %8’inin 1-5 yıl aralığında, %50’sinin 6-11 yıl aralığında, %17’sinin 11-15 yıl aralığında, %8’inin 16-20 yıl aralığında, %17’sinin 21-25 yıl aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların %92’si lisans mezunu, %8’i doktora mezundur. Katılımcıların tamamı ortaokul öğretmenidir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Görüşmede kullanılacak soruların hazırlanmasında öncelikle araştırma konusu ile ilgili literatür taramasına başvurulmuştur. Bu düşünceye bağlı olarak oluşturulan görüşme soruları uzman görüşünden faydalanmak amacı ile 2 akademisyene gösterilmiş; akabinde soruların anlaşılabilirliği açısından 2 ortaokul öğretmenine ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama ile öğretmenlerden alınan geribildirimler sonucunda görüşme sorularının son hali elde edilmiştir.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine başvurularak ortaokul öğrencilerinin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunları, ortaokul öğretmenlerinin bakış açılarından daha ayrıntılı olarak incelemek amaçlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler için kullanılan soruların bir kısmı önceden hazırlanır ve bir kısmı da görüşme sırasında katılımcıların söylemlerinden yola çıkılarak meydana getirilir (Patton, 2010). Bundan dolayı görüşme soruları görüşme yapılmadan önce hazırlanıp görüşme esnasında katılımcıların verdikleri cevaplar baz alınarak soruların yerlerinde değişiklik yapılması ve yeni sorular eklenmesi söz konusudur.

Katılımcıların isteği doğrultusundaki yer ve zamanda buluşmalar gerçekleştirilerek yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar 20-25 dakika arasında sürmüştür. Görüşme sorularının yanı sıra araştırmanın amacına bağlı kalmak koşuluyla katılımcıları daha çok konuşturup onlardan daha derin bilgiler elde etmek için ilave sorulara da başvurulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlar onların izni ile kayıt altına alınarak bilgisayar ortamında yazıya dökülmüş ve katılımcılara ait her bir veri sistemli şekilde kodlanmıştır. Elde edilen ham verilerin analiz edilmesinde betimleyici bakış açısı kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmacılar ilgili literatürden yararlanarak tema ve kodları öncesinde belirlemişlerdir. Betimsel analizin tercih edilme nedeni nitel verilerin çözümlenmesinde önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenmesine ve yorumlanmasına imkân tanınmasıdır. Betimsel analizde, bireylerin görüşlerini eksiksiz olarak yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılar yapılır. Buradaki asıl amaç elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulmasını sağlamaktır. Veriler önce sistematik olarak açık bir biçimde betimlenir, daha sonrasında yorumlanır ve neden sonuç ilişkilerine bakılıp birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Betimsel analizdeki gaye, ham olarak elde edilen verileri okuyucuların kavrayacakları ve istediklerinde kullanabilecekleri duruma getirmedir. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önce belirtilen temalara/kodlara göre özetlenip yorumlanmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen çözümlenmede görüşmenin yapıldığı veya durumu gözlenen kişilerin düşüncelerini dikkat çekici biçimde belirtmek için doğrudan yapılan alıntılara çok sık yer verilir (Altunışık vd., 2001).

3. BULGULAR

Araştırmada ulaşılan verilerin analizi ve kodlar araştırma sorularına göre oluşturulup eşlenmiştir. Buna göre araştırmadaki birinci soru “Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavın tanımı nedir?” şeklindedir. Ulaşılan verilerin analizi yapıldığında katılımcılar liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav kavramını; 1. nitelikli okullara öğrenci seçme, 2. aynı özellikleri taşıma, 3. meslek seçiminde büyük önem taşıma, 4. öğrencileri seçmeye dayalı yerleştirme ve 5. öğrencilerin belirli okullara ve programlara yerleşmesini sağlama şeklinde sıralamışlardır. Katılımcı görüşleriyle ilgili tablonun gösterimi aşağıdadır.

Tablo 2. Liselere Geçiş Kapsamındaki Merkezi Sınava İlişkin Algılar

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Nitelikli Liselere Öğrenci Seçme	5	25	“Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, nitelikli okul olarak adlandırılan okullara öğrenci seçmeye yönelik sınavdır.”(B2).
2	Aynı Özellikleri Taşıma	5	25	“Merkezi sınav, bütün ülkede aynı zaman diliminde, aynı özellikleri taşıyan bireyler için çeşitli amaçlara yönelik olarak uygulanan sınavdır.” (B3).
3	Meslek Seçiminde Büyük Önem Taşıma	4	20	“Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, öğrencilerin istedikleri okullara yerleşmelerinin yanında onların meslek seçimi için de büyük önem taşıdığı inancına sahip olunan bir sınavdır.”(B1).
4	Öğrencileri Seçmeye Dayalı Okullara Yerleştirme	3	15	“Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, öğrencileri kademeler arası geçişle ilgili seçmeye dayalı olarak yapılan yerleştirme sınavıdır.”(B5).
5	Öğrencilerin Belirli Okullara ve Programlara Yerleşmesini Sağlama	3	15	“Öğrencileri ortaya koydukları başarı durumlarına göre sıralayıp onların belirli okullara ve programlara yerleşmesini sağlayan sınava liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav denir.” (B7).
	Toplam	20	100	

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan ortaokul öğretmenleri, liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili algıları; nitelikli okullara öğrenci seçme %25 oranında, aynı özellikleri taşıma %25 oranında, meslek seçiminde büyük önem taşıma %20 oranında, öğrencileri seçmeye dayalı yerleştirme %15 oranında ve öğrencilerin belirli okullara ve programlara yerleşmesini sağlama %15 oranında belirtmişlerdir.

Araştırmanın ikinci sorusu “Sekizinci sınıf öğrencilerin liseye geçiş kapsamındaki merkezi sınavla ilgili yaşadıkları sorunlar nelerdir?” şeklindedir. Ulaşılan veriler analiz edildiğinde katılımcıların sekizinci sınıf öğrencilerin liseye geçiş kapsamındaki merkezi sınavla ilgili yaşadıkları sorunları; 1. öğrencilerin akademik yeterlilikle sınırlanması, 2. başarılı öğrencilerin merkeze alınması, 3. öğrenci üzerinde baskı oluşturması, 4. sınav sisteminin sık sık değişmesi, 5. sınırlı sayıdaki öğrencilerin nitelikli okullara yerleştirilmesi, 6. sınav sürecinin iyi yönetilememesi ve 7. bazı derslerde zor sorular sorulması olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı görüşleriyle ilgili tablonun gösterimi aşağıdadır.

Tablo 3. Katılımcıların Sekizinci Sınıf Öğrencilerin Liseye Geçiş Kapsamındaki Merkezi Sınavla İlgili Yaşadıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Öğrencilerin Akademik Yeterlilikle Sınırlanması	5	20	“Liselere geçiş sınavı; öğrencilerin sosyal, kültürel, fiziksel, psikolojik gelişimini, yetenek ve becerilerini kısıtlayıp öğrencilerin akademik yeterlilikle sınırlanmasına neden olur.” (B2).
2	Başarılı Öğrencilerin Merkeze Alınması	4	16	“Öğretmenler, tüm öğrencilere yönelik olarak yürüttükleri çalışmalarda daha başarılı olan öğrencileri merkeze almaktadırlar.”(B10).
3	Öğrenci Üzerinde Baskı Oluşturması	4	16	“Veli, öğretmen ve çevrenin öğrenci üzerindeki beklenti kaynaklı baskısı, maddi yetersizlikten dolayı öğrencinin ihtiyaç duyduğu ek kaynakların sağlanamaması gibi etkenler öğrencinin sınava planlı

hazırlanmasını olumsuz etkilemektedir.”(B6).

4	Sınav Sisteminin Sık Sık Değişmesi	4	16	“Liselere geçiş sınavlarının sık sık değişmesi; öğrencilerde stres, kaygı ve bunalım gibi olumsuz duyguları ortaya çıkarıp onların öz güvenini sarsmakta ve başarı inancını azaltmaktadır.”(B9).
5	Sınırlı Sayıdaki Öğrencilerin Okullara Yerleştirilmesi	3	12	“Sınav puanıyla sınırlı sayıdaki nitelikli okullara az sayıda öğrencinin yerleştirilmesi öğrencilerin psikolojilerini olumsuz etkileyip onlarda umutsuzluğa yol açmaktadır.”(B5).
6	Sınav Sürecinin İyi Yönetilememesi	3	12	“Öğrenciler yoğun sınav kaygısı yaşadığından sosyo-kültürel faaliyetlerde kendini ortaya koyma noktasında zorlanmaktadır. Sınavla ilgili süreç iyi yönetilememekte; öğrenci, sınav eşittir kişiliği şeklinde algılamaktadır.”(B4).
7	Bazı Derslerde Zor Sorular Sorulması	2	8	“Sınav takviminin işlenmesiyle ilgili yeterli ve zamanında yapılmayan açıklamalar, bazı derslerde çok zor soruların sorulması öğrencilerin başarı isteğini engellemektedir.”(B1).
	Toplam	25	100	

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan ortaokul öğretmenleri, sekizinci sınıf öğrencilerin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunları; öğrencilerin akademik yeterlilikle sınırlanması %20 oranında, başarılı öğrencilerin merkeze alınması %16 oranında, öğrenci üzerinde baskı oluşturması %16 oranında, sınav sisteminin sık sık değişmesi %16 oranında, sınırlı sayıdaki öğrencilerin nitelikli okullara yerleştirilmesi %12 oranında, sınav sürecinin iyi yönetilememesi %12 oranında ve bazı derslerde zor sorular sorulması %8 oranında belirtmişlerdir.

Araştırmanın üçüncü sorusu “Sekizinci sınıf öğrencilerin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunların olası çözüm yolları nelerdir?” şeklindedir. Ulaşılan veriler analiz edildiğinde katılımcıların liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunların olası çözüm yollarını 1. sınavın tüm öğrencileri kapsamaması, 2. sürecin daha belirgin hale getirilmesi, 3. öğrencilerin kendilerini rahat hissetmelerinin sağlanması, 4. öğrenciye destek olunması, 5. fırsat eşitsizliğinin giderilmesi, 6. öğrencilerin gelişimlerini sınırlamaması ve 7. iyi planlama yapılması olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı görüşleriyle ilgili tablonun gösterimi aşağıdadır.

Tablo 4. Katılımcıların Sekizinci Sınıf Öğrencilerin Liseye Geçiş Kapsamındaki Merkezi Sınavla İlgili Yaşadıkları Sorunların Olası Çözüm Yollarına İlişkin Görüşleri

Sıra	Kod	f	%	Örnek Cümle
1	Sınavın Tüm Öğrencileri Kapsaması	4	20	“Liselere geçiş sınavları ile ilgili çalışmalar, öğrencilerin seviyelerine uygun olmalı ve tüm öğrencileri kapsayacak şekilde yürütülmelidir.”(B8).
2	Sürecin Daha Belirgin Hale Getirilmesi	4	20	“Süreci daha belirgin hale getirerek tüm derslerde basit, orta ve zor sorular sorularak öğrencilerin bazı derslerden uzaklaşması engellenmelidir.”(B2).
3	Öğrencilerin Kendilerini Rahat Hissetmelerinin Sağlanması	3	15	“Öğrencilerin psikolojik olarak (ergenlik) zor bir dönemden geçtiklerini dikkate alıp onlarla sağlıklı iletişim kurularak kendilerini rahat hissetmeleri sağlanabilir.”(B3).
4	Öğrenciye Destek Olunması	3	15	“Öğrencilerin sınava hazırlık sürecini bir yıla sığdırmak yerine daha uzun bir zamana yayacak şekilde planlaması yapılmalı ve öğrencinin başarısız olması durumunda onlara anlayış gösterilerek destek olunmalıdır.”(B7).
5	Fırsat Eşitsizliğinin Giderilmesi	2	10	“Ülkede her öğrenci aynı imkana sahip olmadığından öncelikle fırsat eşitsizliğinin giderilmesi ve merkezi sınavın bu farklılıkları göz önünde bulundurularak yapılması gerekmektedir.”(B5).
6	Öğrencilerin Gelişimlerini Sınırlamaması	2	10	“Liselere geçiş sınavları öğrencilerin sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimlerini sınırlamamalı; onların ilgilerine yönelik etkinliklere katılabilmelerine olanak sağlamalıdır.”(B4).
7	İyi Planlama Yapılması	2	10	“Sınav sisteminde yapılacak değişiklikler uzun vadede olacak şekilde detaylı çalışmalar yapılarak planlanmalı ve bu planlama herkesin

Tablo 3’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan ortaokul öğretmenleri, sekizinci sınıf öğrencilerin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunların olası çözüm yollarını; sınavın tüm öğrencileri kapsamaması %20 oranında, sürecin daha belirgin hale getirilmesi %20 oranında, öğrencilerin kendilerini rahat hissetmelerinin sağlanması %15 oranında, öğrenciye destek olunması %15 oranında, fırsat eşitsizliğinin giderilmesi %10 oranında, öğrencilerin gelişimlerini sınırlamaması %10 oranında ve iyi planlama yapılması %10 oranında belirtmişlerdir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışma, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda görev yapan öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan ortaokul öğretmenleri liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav kavramını; 1. nitelikli okullara öğrenci seçme, 2. aynı özellikleri taşıma, 3. meslek seçiminde büyük önem taşıma, 4. öğrencileri seçmeye dayalı yerleştirme ve 5. öğrencilerin belirli okullara ve programlara yerleşmesini sağlama şeklinde sıralamışlardır. Bu bağlamda bu araştırmanın sonuçlarının bazı araştırmalarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin Aydın & Yazıcı’ya (2022) göre LGS sınavı sorularının öğrencileri akademik başarı durumlarına göre alt seviye, orta seviye ve üst seviye şeklinde daha iyi ayırt etme özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Verilebilecek bir başka örnekte ise Büyüköztürk (2016), liseler arasında görülen nitelik farklarındaki artışın doğal olarak LGS sınavına olan talebi de artırdığını belirtmiştir. Fakat okullar arasında görülen başarı farkının yüksek olması nedeniyle öğrencilerin sınavla yerleşilen okullara gitme isteği arttığından belirlenen hedeflere ulaşmanın şu an için zor olduğu söylenebilir (Erden, 2020). Ayrıca Kahveci (2009), öğrencilerin katılacakları LGS sınavlarında iyi neticeler alarak yukarı sıralarda yer alma isteğinin onları değişik uygulamalar yapmaya yönlendirdiğini ifade etmektedir. Bu uygulamaların ise ek kaynaklardan yararlanma, düzenlenen özel kurslara katılma, öğretmenlerden özel ders alma gibi farklı şekillerde olabildiğini; bu durum da ailelerin bütçelerine ekstra yük getirerek onların bütçelerinin bir kısmını, çocuklarının LGS sınavı dolayısıyla yaptıkları hazırlıklara harcadığını belirtmektedir.

Araştırmacılar, katılımcıların ortaokul öğrencilerinin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınavla ilgili yaşadıkları sorunları; 1. öğrencilerin akademik yeterlilikle sınırlanması, 2. başarılı öğrencilerin merkeze alınması, 3. öğrenci üzerinde baskı oluşturması, 4. sınav sisteminin sık sık değişmesi, 5. sınırlı sayıdaki öğrencilerin nitelikli okullara yerleştirilmesi, 6. sınav sürecinin iyi yönetilememesi ve 7. bazı derslerde zor sorular sorulması olarak ifade ettiklerini bulmuşlardır. İlgili literatür incelendiğinde, gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde liselere geçiş sınavlarının öğrencileri birçok yönden olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde bazı araştırmalarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Örneğin Kardeşinoğlu (2015), her sene milyonlarca öğrencinin katılım sağladığı merkezî sistem sınavlarında öğrenci başarısının tek bir sınavla ölçülmesinin öğrenciler üzerinde stres, kaygı ve korku gibi olumsuz duygular oluşturduğunu, onların rekabetçi ortamda yarış yapmaya zorlanarak oyun ve sosyal faaliyetlerden uzaklaştırıldığını belirtmektedir. Sınav takviminin işlemesiyle ilgili yeterli ve zamanında yapılmayan açıklamalar ve bazı derslerde çok zor soruların sorulması öğrencilerin başarı isteğini engellemektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de ortaokul öğrencilerinin liselere geçişiyle ilgili yapılan merkezi sınav sisteminin sıklıkla değiştiği görülmektedir. Bu değişiklikler

öğrencilerde farklı olumsuz duyguları ortaya çıkarmaktadır (Demir vd., 2019). Büyüköztürk'e 2016 göre ise çocuklar, hayatlarında karşılaştıkları basit olarak görünen sosyal sorunları bile çözebilmekten uzak, sosyal ilişkileri çok zayıf, toplum içindeki hayatlarını kolaylaştıracak becerilerden yoksun ama sınavdan yüksek puan alma hedefine yönelik yetiştirme sürecine doğru sürüklenmektedir.

Araştırmacılar, katılımcıların ortaokul öğrencilerinin liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav ile ilgili yaşadıkları sorunların olası çözüm yollarını; 1. sınavın tüm öğrencileri kapsamı, 2. sürecin daha belirgin hale getirilmesi, 3. öğrencilerin kendilerini rahat hissetmelerinin sağlanması, 4. öğrenciye destek olunması, 5. fırsat eşitsizliğinin giderilmesi, 6. öğrencilerin gelişimlerini sınırlamaması ve 7. iyi planlama yapılması olarak sıraladıkları sonucuna ulaşmışlardır. İlgili literatür taraması yapıldığında, bu araştırmanın sonucunun bazı çalışmalarla benzerlik taşıdığı görülmektedir. Örneğin Kalsen & Öztekin'e (2021) göre, bir ülke için büyük öneme sahip olan nitelikli bir insanın en iyi şekilde yetiştirilmesinin nitelikli bir eğitimin bütün topluma sunulma durumuyla olanaklı hale geldiği görülmektedir. Eğitimsel niteliklerle istenilen şekilde donatılmış olan insan kaynağını yetiştirme ise, uzun zamanı kapsayan iyi bir eğitim planlaması ile mümkün olabilir. Bunun yanında Sezer (2018), öğrencilerin daha fazla kazanımını ölçmek amacıyla merkezi sınavlardaki soru sayısının artırılabilirliğini ve sınav sorularının, tek bir kazanım için değil birden fazla kazanımı elde etmeye yönelik olarak hazırlanması gerektiğini belirtmektedir. Ulusoy'a (2020) göre ise ortaokuldaki öğrencileri sınav stresi, kaygısı ve korkusundan uzak tutan; çocukluklarını gerektiği gibi yaşayabilmelerine ve ilgi duydukları aktivitelere yeterince zaman ayırabilmelerine imkan veren bir sınav sistemine gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca Çakıoğlu (2019), sınav sistemindeki değişikliklerin uzun vadede olacak şekilde planlanarak yapılması, köklü ve plansız olarak yapılacak değişikliklerden kaçınılarak planlamanın detaylı yapılması, geçiş sistemiyle ilgili belirsizliklerin ortadan kaldırılması, öğretmenleri sistem değişiklikleri konusunda önceden bilgilendirerek öğrenci ve velilerde sınav sistemi konusunda oluşan belirsizlik sürecinin bertaraf edilmesi, değişikliklerin birden değil de aşamalı bir şekilde uygulanması, değişikliğe LGS ve uygulanan müfredat arasında bulunan uyumsuzlukların giderilmesi amacıyla çalışmalar yapılması, yıl boyunca bir tek sınav yapma yerine sınava girecek öğrencilerin psikolojik bakımdan rahatlamasını sağlayacak ara değerlendirmelere de yer verilmesi, adrese dayalı olarak yapılan kayıt sisteminin tekrar gözden geçirilerek bu uygulamayla ilgili sorunlarının ortadan kaldırılması yönünde çalışmaların yapılması gerektiğini dile getirmektedir.

Bütün çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. İlgili çalışma nitel odaklı olduğu için çalışmanın bulguları çalışmaya katılan ortaokul öğretmenlerinin görüşleriyle sınırlıdır. Bundan dolayı elde edilen bulgular genellendirilemez ancak konuyla ilgili önemli noktalar vurgulanır. Dolayısı ile bulguların genellendirilebilmesi için daha fazla katılımcı sayısına olanak tanıyan nicel araştırma yaklaşımına yer verilen çalışmalar yapılmalıdır. Bunun yanı sıra katılımcıların sadece Amasya iline bağlı devlet okullarında görev yapan ortaokul öğretmenlerinden oluşması bir diğer sınırlılık olarak görülmektedir. Bu sınırlılığı ortadan kaldırmak için farklı illerde görev yapan ortaokul öğretmenlerini ve okulun diğer paydaşlarının da içine alan kapsayıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Yukarıdaki tartışmalar, araştırmacıların konuyla ilgili birtakım sonuçlara ulaşmasını sağlamıştır. Bunlar:

- Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, nitelikli okul olarak adlandırılan okullara öğrenci seçmeye yönelik sınav olup bütün ülkede aynı zaman diliminde, aynı özellikleri taşıyan bireyler için çeşitli amaçlara yönelik olarak uygulanmaktadır.

- Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, öğrencilerin istedikleri okullara yerleşmelerinin yanında onların meslek seçimi için de önemli olmaktadır.
- Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, öğrencilerin kademeler arası geçişle ilgili seçmeye dayalı yerleştirilmesi olarak belirtilmektedir.
- Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav, öğrencileri ortaya koydukları başarı durumlarına göre sıralayıp onların belirli okullara ve programlara yerleşmesini sağlamaktadır.
- Liselere geçiş kapsamındaki merkezi sınav; öğrencilerin sosyal, kültürel, fiziksel, psikolojik gelişimini, yetenek ve becerilerini kısıtlayıp öğrencilerin akademik yeterlilikle sınırlanmasına neden olmaktadır.
- Öğretmenler, tüm öğrencilere yönelik olarak yürüttükleri çalışmalarda daha başarılı olan öğrencileri merkeze almaktadır.
- Veli, öğretmen ve çevrenin öğrenci üzerindeki beklenti kaynaklı baskısı, maddi yetersizlikten dolayı öğrencinin ihtiyaç duyduğu ek kaynakların sağlanamaması gibi etkenler öğrencinin sınava planlı hazırlanmasını olumsuz etkilemektedir.
- Liselere geçiş sisteminin sık sık değişmesi öğrencilerde stres, kaygı ve bunalım gibi olumsuz duyguları ortaya çıkarıp onların öz güvenini sarsmakta ve başarı inancını azaltmaktadır.
- Sınav puanıyla sınırlı sayıdaki okullara az sayıda öğrencinin yerleştirilmesi öğrencilerin psikolojilerini olumsuz etkileyip onlarda umutsuzluğa yol açmaktadır.
- Öğrenciler yoğun sınav kaygısı yaşadığından sosyo-kültürel faaliyetlerde kendini ortaya koyma noktasında zorlanmaktadır. Sınavla ilgili süreç iyi yönetilememekte ve öğrenci, sınav eşittir kişiliği şeklinde algılamaktadır.

Yukarıda belirtilen bulgular doğrultusunda araştırmacılar, öğrencilerin LGS sınavı ile ilgili yaşadıkları sorunların çözümlerine ilişkin aşağıdaki çözüm önerilerini geliştirmişlerdir:

- LGS sınavı ile ilgili çalışmalar, öğrencilerin seviyelerine uygun olmalı ve tüm öğrencileri kapsayacak şekilde yürütülmelidir.
- Süreci daha belirgin hale getirerek tüm derslerde basit, orta ve zor sorular sorularak öğrencilerin bazı derslerden uzaklaşması engellenmelidir.
- Öğrencilerin psikolojik olarak (ergenlik) zor bir dönemden geçtiklerini dikkate alıp onlarla sağlıklı iletişim kurularak kendilerini rahat hissetmeleri sağlanmalıdır.
- Öğrencilerin sınava hazırlık sürecini bir yıla sığdırmak yerine daha uzun bir zamana yayacak şekilde planlaması yapılmalı ve öğrencinin başarısız olması durumunda onlara anlayış gösterilerek destek olunmalıdır.
- Ülkede her öğrenci aynı imkana sahip olmadığından öncelikle fırsat eşitsizliği giderilmeli ve merkezi sınav bu farklılıkları göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.
- Liselere geçiş sınavları öğrencilerin sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimlerini sınırlamamalı; onların ilgilerine yönelik etkinliklere katılabilmelerine olanak sağlamalıdır.

- Sınav sisteminde yapılacak değişiklikler uzun vadede olacak şekilde detaylı çalışmalar yapılarak planlanmalı ve bu planlama herkesin anlayacağı şekilde açık ve anlaşılır olmalıdır.

Yazar Katkı Beyanı:

- 1. Adem BAYAR:** Planlama, veri toplama aracını geliştirme, veri toplama ve analizi, ön taslak yazımı ve düzenleme.
- 2. Mustafa GÜRLEK:** Planlama, veri toplama aracını geliştirme, veri toplama ve analizi, ön taslak yazımı ve düzenleme.

5. KAYNAKÇA

- Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S., Coşkun, R., & Yıldırım, E. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Atılğan, H. (2018). Türkiye’de kademeler arası geçiş: Dünü-bugünü ve bir model önerisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(1), 1-18.
- Aydın, B. & Yazıcı, H. (2022). Liselere geçiş sisteminin ortaokul öğrencilerinin okul başarılarına nasıl yansıtıldığına ilişkin öğretmen görüşleri. *Journal of Qualitative Research in Education*, 30, 132-160.
- Baş, T. & Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baykal, A. (2014). Sınavlardan sınav beğen. Eğitim sisteminde kademeler arası geçiş ve sınavlar. *Ege’den Eğitime Bakış Paneli*, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Büyüköztürk, Ş. (2016). Sınavlar üzerine düşünceler. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 345–356.
- Christensen, L. B., Johnson, B. R., & Turner, L.A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (Çev. Ed: A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coşkun, M., İnam, B., & Turanlı, N. (2020). Liselere geçiş sistemi: Yerel yerleştirmeye yönelik Guttman tutum ölçeği geliştirilmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 10(1), 152-165.
- Çakıoğlu, V. (2019). *Ortaöğretime geçiş sistemine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Demir, O. O., Bektaş, O., & Saraçoğlu, M. (2019). Ortaöğretime geçişte sınav değişikliği yaşayan öğrencilerin fen bilimleri sınav kaygılarının incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 419-442.
- Demir, S. B., & Yılmaz, A. T. (2019). En iyisi bu mu? Türkiye’de yeni ortaöğretime geçiş politikasının velilerin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 164-183.
- Erden, B. (2020). Türkçe, matematik ve fen bilimleri dersi beceri temelli sorularına ilişkin öğretmen görüşleri. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 270-292.
- Gün, M., & Kaya, İ. (2018). Türkçe öğretmenlerinin yenilenen ortaöğretime geçiş sistemine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Social Science*, 71, 67-79.
- Kahveci, S. S. (2009). *Ortaöğretim kurumlarına geçiş sürecinde uygulanan sınavların aileler maliyetinin ailelerin toplam eğitim harcamaları içindeki payı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kalsen, C., & Öztekin, H.Y. (2021). Liselere geçiş sisteminin öğrencileri özel okullara yönlendirip yönlendirmediğine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(2), 838-852.
- Karabatak, F. N. (2019). *Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerin geometrik ve cebirsel düşünme düzeyleri ile merkezi sınavlardaki başarılarının karşılaştırılması: Demirci örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Karavaşinoğlu A. (2015). *Öğrencilerin metaforik sınav alguları ile velilerin okula yönelik görüşleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

- MEB. (2018a). 2018 Liselere geçiş sistemi (LGS) merkezi sınavla yerleşen öğrencilerin performansı. Ankara: MEB.
- Özdaş, F. (2019). Merkezi yerleştirme sınav sistemine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mukaddime*, 10(2), 688-707.
- Özdemir, A., Mete, C. E., & Muslu, M. E. (2020). Liselere geçiş sistemindeki değişikliğin öğrenci profillerine yansımaları üzerine fenomenolojik bir çalışma. *İZÜ Eğitim Dergisi*, 2(4), 204-221.
- Patton, M. L. (2010). *Proposing empirical research: A Guide to the fundamentals*. Glendale, CA: Pyrczak Publis- hing.
- Sarıer, Y. (2010). Ortaöğretime giriş sınavları (OKS-SBS) ve PISA sonuçları ışığında eğitimde fırsat eşitliğinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 107-129.
- Sezer A. (2018). *Fen bilimleri dersi sınav soruları ve merkezi sınav sorularının yenilenmiş bloom taksonomisi, tıms ve pisa açısından analizi: Kırıkkale ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale.
- Turan, S. (2014). *Modern okul*. <https://tedmem.org/dosya-konusu/prof-dr-selahattin-turan-modern-okul> adresinden edinildi.
- Ulusoy, B. (2020). 8. sınıf öğrencilerinin liselere geçiş sınavı (LGS)'na ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 186-202.
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2011). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. (3. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz S. (2017). *Merkezi sınavların okul kültürüne yansımalarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.